

เรื่องของสมเด็ดพระเจ้ากรุงธนบุรี

เจ้าภาพ

พิมพ์เปนที่ระลึกในงานสพ

นายสวาสดิ์ สรีสกลไกรนุชิต ภัทรนาวิก

(พระยาสรีสกลไกรนุชิต)

นะ วัดไตรมิตร์วิทยาราม

วันที่ 10 ตุลาคม 2487

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY

ชาตะ 27 พรึสจิกายน 2426.

มรนะ 22 สิงหาคม 2487.

ประวัติ

นายสวาสดิ์ สรีสกลไกรนุชิต ภัทรนาวิก

(พระยาสรีสกลไกรนุชิต)

นายสวาสดิ์ สรีสกลไกรนุชิต ภัทรนาวิก เกิดเมื่อปีมะแม วันอังคาร แรม 13 ค่ำ เดือน 12 ตรงกับวันที่ 27 พรึสจิกายน พ.ส. 2426 เปนบุตรพระยาวรสิทธิเสวีวัตร์ (ไต้ฮัก) คุนแม่ผาดเปนมารดา

การสึกสาและคุนวุทธิ

เริ่มแรกได้เข้าเรียนหนังสือไทยที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ต่อมาได้เข้าเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญเพื่อสึกสาวิชาภาสาต่างประเทส จากโรงเรียนอัสสัมชัญได้ไปสึกสาวิชาขั้นปลายที่โรงเรียนราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ อาสัยที่เปนผู้มีความขยันหมั่นเพียรในการสึกสาแต่ต้นตลอดมา โดยฉเพาะหย่างยิ่งวิชาภาสาต่างประเทสนับว่าเปนเยี่ยมในการ

สอบไล่ทุกคราว และได้รับคำชมเชยจากครูบาอาจารย์หยู่เปนนิจ เจ้าคุนผู้บิดาเห็นว่าหากจะได้ส่งเข้าโรงเรียนที่สอนภาสาต่างประเทสสูงกว่าโรงเรียนในกรุงเทพ ฯ แล้ว ก็จะเปนผู้มีความรู้ความสามาถอันอาดจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ประเทสชาติในพายหน้าได้เปนหย่างมาก ดังนั้นในปี พ.ส. 2441 จึงได้ถูกส่งตัวไปสึกสาวิชาต่อนะโรงเรียนเซ็นต์ซาเวียอินสติติวชั่น ที่เมืองปีนัง จนถึง พ.ส. 2445 สอบไล่ได้ชั้น 7 ของโรงเรียน และได้รับเซอร์ติฟิเกตของรัถบาลสเตรตเสตเติลเมนต์ เมื่อกลับเข้ามาบ้านเกิดเมืองมารดรแล้ว จึงได้เข้ารับราชการในกะซวงมหาดไทย และได้ถูกส่งตัวไปสึกสาวิชาข้าราชการพลเรือนที่มนทลกรุงเก่า

ตลอดอายุราชการของนายสวาสดิ์ สรีสกลไกรนุชิตภัทรนาวิก ได้อำนวยประโยชน์ให้แก่ราชการแผ่นดินเปนหย่างดียิ่ง โดยฉเพาะหย่างยิ่งในการติดต่อกับชาวต่างประเทส ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารทำการค้าหยู่ในราชอานาจักรไทยตามจังหวัดต่าง ๆ เช่นในจังหวัดภาคใต้ที่มีการทำเหมือง หรือในจังหวัดภาคเหนือที่มีการป่าไม้ เพราะเกือบตลอดอายุราชการของนายสวาสดิ์ สรีสกลไกร-

นุชิต ภัทรนาวิก ได้ถูกโยกย้ายไปประจำการหยู่ตามจังหวัดชายแดนทางภาคใต้ และภาคตะวันออกเสียเปนส่วนมาก ตามบันทึกความเห็นของผู้บังคับบันชานับแต่เริ่มรับราชการมาจนกะทั่งออกรับพระราชทานบำนาน สแดงให้เห็นว่าเปนผู้ที่มีอุปนิสัยสัจซื่อต่อหน้าที่ราชการเปนหย่างยิ่ง เคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้บังคับบันชา และสามาถปติบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้บันลุสมความมุ่งหวังของทางราช-การทุกคราวไป แม้ในบางคราวจะต้องประสบกับอุปสัคและผ่าอันตรายนานาประการก็ตาม อุทิสเวลาเพื่อราชการแผ่นดินทั้งหมดแม้ในยามพักผ่อน โดยถือเอาหน้าที่ราชการเหนือกว่าหน้าที่ส่วนตัว ความเข้มแขงทางกำลังใจ ความมานะ ความพากเพียร ความซื่อสัจฯ เหล่านี้ ปรากตหยู่หย่างพร้อมมูล อันจะเปนอนุสรและตัวหย่างอันดีเลิสแก่มวนลูกหลานในชั้นหลังต่อไป

นายสวาสดิ์ สรีสกลไกรนุชิต ภัทรนาวิก ได้เริ่มป่วยเปนโรครูมาติซัมแต่ พ.ส. 2458 ได้พยายามรักสาตัวตลอดมาจน พ.ส. 2474 อาการป่วยมีแต่ซงกับซุด จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากราชการ รับพระราชทานบำนานในปี

พ.ศ. 2474 นั้นเอง ระหว่างที่ข้าศึกได้มาทำการทิ้งระเบิดในย่านกรุงเทพ ฯ นั้น ปรากฏว่าในคราวหนึ่งลูกระเบิดได้ตกลงรอบบ้านที่พักอันเปนการกะทบกะเทือนประสาทของผู้มรนะซึ่งกำลังป่วยหยู่มาก จนกะทั่งต้องอพยพหลบภัยไปพักหยู่ที่อำเพอบางบัวทองพร้อมทั้งครอบครัว แต่เนื่องจากสถานที่ที่ไปพักหลบภัยนั้นหยู่ห่างจากย่านชุมนุมชน การรักสาพยาบาลประสบกับความไม่สดวกนานาประการเนื่องจากไม่มีแพทย์ผู้สามาถพอที่จะเยียวยาในยามต้องการได้ อาการป่วยจึงกลับซุดหนักลงถึงกับตาฝ้าฟาง จึงต้องอพยพกลับกรุงเทพ ฯ แต่ทั้ง ๆ ที่ได้รับการรักสากันหย่างเต็มที่อาการก็มิได้ดีขึ้น กลับซุดหนักลงจนตามองไม่เห็นและอาหารไม่ได้ ดังนั้นจึงถึงแก่มรนะกัมเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2487 ในอาการกิริยาอันสงบท่ามกลางภริยาและบุตรสิริรวมอายุได้ 61 ปี

นายสวาสดิ์ สรีสกลไกรนุชิต ภัทรนาวิก มีบุตรหยิงชายรวมทั้งสิ้น 5 คน ซึ่งทุกคนยังมีชีวิตหยู่ คือ:–

นางสังวาล จุลละเกส

ร.ต.อ. สุวัตถิ์ ภัทรนาวิก ผู้บังคับกองตำหรวจภูธร อำเพอเชียงคาน

นายแสวง ภัทรนาวิก หัวหน้าแผนกต่างประเทศ กรมไปรสนีย์โทรเลข

นางไสว จุลละเกส

นางสวิท วสุวัต

ตำแหน่งราชการ

พ.ส. 2446 รองเวนห้องต่างประเทศ กะซวงมหาดไทย

พ.ส. 2446 เลขานุการมนทลนครราชสิมา

พ.ส. 2447 นายอำเพอสูงเนิน มนทลนครราชสิมา

พ.ส. 2449 ปลัดเมืองตรัง

พ.ส. 2455 ปลัดกรมพลำพัง กะซวงมหาดไทย

พ.ส. 2456 เกนท์เมืองรั้ง

พ.ส. 2457 เจ้ากรมพลำพัง กะซวงมหาดไทย

พ.ส. 2457 เจ้ากรมสำหรวด กะซวงมหาดไทย

พ.ส. 2457 เจ้ากรมพยาบาล กะซวงมหาดไทย

พ.ส. 2458 ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราสดร์ธานี

พ.ส. 2459 ผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร

พ.ส. 2464 ปลัดมนทลมหาราสดร์

พ.ส. 2467 ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด

พ.ส. 2471 ผู้ว่าราชการจังหวัดตะกั่วป่า

ยสและบันดาสักดิ์

วันที่ 15 มกราคม 2448 ได้รับพระราชทานบันดาสักดิ์เปน ขุนอังคนานุรักส์

วันที่ 4 ตุลาคม 2449 ได้รับพระราชทานยสเปน รองอำมาจเอก

วันที่ 12 มกราคม 2451 ได้รับพระราชทานบันดาสักดิ์เปน หลวงอังคนานุรักส์

วันที่ 6 สิงหาคม 2456 ได้รับพระราชทานยสเปน อำมาจตรี

วันที่ 18 กุมภาพันธ 2456 ได้รับพระราชทานบันดาสักดิ์เปน พระนนทราชธานี

วันที่ 20 สิงหาคม 2458 ได้รับพระราชทานบันดาสักดิ์เปน พระสุราสดร์ธานี่สรีกเสตรนิคม

วันที่ 4 มกราคม 2459 ได้รับพระราชทานบันดาสักดิ์เปน พระชุมพรบุรีสรีสมุทเขต

วันที่ 20 ธันวาคม 2462 ได้รับพระราชทานยสเปน อำมาจโท

วันที่ 1 มกราคม 2466 ได้รับพระราชทานยสเปน อำมาจเอก

วันที่ 10 ตุลาคม 2472 ได้รับพระราชทานบันดาสักดิ์เปน พระยาสรีสกลไกรนุชิต

เครื่องราชอิสริยาภรน์และเหรียน

พ.ส. 2450 ได้รับพระราชทานเหรียน รัชมงคล

พ.ส. 2452 " " " รัชมังคลาภิเสก

พ.ส. 2454 " " " บรมราชาภิเสก

พ.ส. 2455 " " เสมา ส.ผ. ลงยา กรอบ ประดับเพชร

พ.ศ. 2460 ได้รับพระราชทานเข็ม ข้าหลวงเดิม

พ.ศ. 2466 ได้รับพระราชทานตรา จตุรถาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. 2469 ได้รับพระราชทานเหรียน บรมราชาภิเสก

พ.ศ. 2474 ได้รับพระราชทานเหรียนจักรพัดิมาลา

ราชการพิเสส

พ.ศ. 2445 โปรดเกล้าฯ ให้นำโปรเฟสเซอร์ ไวส์มูลเลอร์ ไปชมพระราชวังบางปอิน และโบรานสถานที่กรุงเก่า

พ.ศ. 2445 โปรดเกล้าฯ ให้นำเรเวอร์แรนด์ เคเนดี้ ไปชมพระราชวังบางปอิน และโบรานสถานที่กรุงเก่า

พ.ศ. 2445 โปรดเกล้าฯ ให้นำมองซิเออร์ โดโน ไปชมเมืองนครชัยสรี

พ.ศ. 2446 โปรดเกล้าฯ ให้นำมิสเตอร์ดันลอป มิสเตอร์มินสตู มิสเตอร์สก๊อต ไปตรวดการเจาะบ่อน้ำที่นครชัยสรี

พ.ศ. 2446 โปรดเกล้าฯ ให้นำดอกเตอร์เคอร์ ไปตรวดโรคเจ้าพระยาสุพรรน ที่เมืองเพชรบุรี

พ.ศ. 2446 ตามสเด็ดสมเด็ดกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ขนะนั้นเปนกรมหลวง) ไปพระราชวังบางปอิน

พ.ศ. 2451 ไปราชการเมืองพูเก็ต เมืองสตูล เมืองปลิส เมืองไซบุรี กับพระยาสีหเทพ ปลัดทูนฉลองกะซวงมหาดไทย

พ.ศ. 2451 ได้นำพันธุ์ข้าวของมนทลพูเก็ตเข้ามาสแดงพิพิธภันท์ที่กรุงเทพฯ

พ.ศ. 2452 จัดการรับสเด็ดสมเด็ดพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุตราชกุมาร ซึ่งสเด็ดประพาสเมืองตรัง ได้รับพระราชทานลูกกะดุมเงินลงยามหาวชิราวุธ

พ.ศ. 2455 จัดการรับสเด็ดสมเด็ดพระพันปีหลวง ได้รับพระราชทานเสมา ส.ผ. ลงยากรอบประดับเพชร

ยศเสือป่า

เมื่อ พ.ศ. 2454 เมื่อซงพระกรุนาโปรดเกล้า ฯ ตั้งกองเสือป่า นายสวาสด์ สรีสกลไกรนุชิต ภัทรนาวิก ได้สมัคเข้าเปนสมาชิกเสือป่า และได้รับพระราชทานยสดังนี้

1 พรึสจิกายน 2454	เปนพลเสือป่า ประจำกองร้อยที่ 2 เมืองตรัง มนทลพูเก็ต
1 ธันวาคม 2454	เปนผู้บังคับหมวดที่ 1 กองร้อยที่ 2 เมืองตรัง มนทลพูเก็ต
25 พรึสภาคม 2455	เปนว่าที่นายหมู่ตรี ประจำกองร้อยที่ 2 เมืองตรัง มนทลพูเก็ต
6 สิงหาคม 2458	เปนนายหมู่โท กองร้อยที่ 6 มนทลกรุงเทพ ฯ
10 กันยายน 2458	เปนนายหมู่โท กองร้อยที่ 1 เมืองสุราสดร์ธานี มนทลสุราสดร์ธานี
5 มิถุนายน 2459	เปนนายหมวดตรี กองร้อยที่ 1 เมืองสุราสดร์ธานี มนทลสุราสดร์ธานี

17 ธันวาคม 2461 เปนนายหมวดโท กองร้อยที่ 2 เมืองชุมพร มนทลสุราสดร์ธานี

8 พรึสจิกายน 2463 เปนนายหมวดเอก กองร้อยที่ 2 เมืองชุมพร มนทลสุราสดร์ธานี

17 ตุลาคม 2464 เปนนายหมวดเอก กองร้อยที่ 2 เมืองแพร่ มนทลมหาราสดร์

29 พรึสจิกายน 2466 เปนนายกองตรี กองร้อยที่ 2 เมืองแพร่ มนทลมหาราสดร์

26 พรึสจิกายน 2467 เปนนายกองโท กองร้อยที่ 2 เมืองแพร่ มนทลมหาราสดร์

เรื่องของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

พระราชประวัติ

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

(จากหนังสืออภินิหารบรรพบุรุส)

จักดำเนินความตามมูลเหตุอภินิหาร แห่งพระเจ้ากรุงธนบุรีให้ซาบ โดยนิยมปถมเหตุดังนี้ ว่าครั้งกรุงเทพพระมหานครบวรทวาราวดีสรีอยุธยาคือกรุงเก่า ยังตั้งดำรงสมบูรน์เปนราชธานีโดยปรกติหยู่นั้น ครั้งนั้นพระบาทสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวกรุงเก่าซงพระนามว่า พระบาทสมเด็ดพระบรมราชาธิราช พระพุทธเจ้าหยู่หัวบรมโกถได้ครองสิริราชสมบัติเปนบรมกสัตรที่ 32 ในกรุงสรีอยุธยาโดยผาสุกสวัสดิภาพไพบูลได้สามปี ในแผ่นดินนั้นเจ้าพระยาจักรีที่สมุหนายก ตั้งบ้านเรือนหยู่ไกล้กำแพงพระมหานครกรุงสรีอยุธยา ในกาลครั้งโน้นนั้น จีนมีชื่อไหยฮองเปนขุนพัธน์นายอากรบ่อนเบี้ย และกอบด้วยภรรยาทาสชายหยิงและทรัพย์สมบัติโดยสมบูรน์ จึ่งเข้าไปพึ่งบารมีอาสัยที่หยู่หน้าบ้านท่านเจ้าพระยาจักรีมาช้านาน จนภรรยา

ตั้งครรภกำหนดได้ 10 เดือน ก็คลอดบุตรชายคน 1 ใน จุลสักราช 1096 ปีขานฉสก กุมารบุตรจีนไหยฮองขุน พัธน์นั้น มีสิริรูปพรรนสันถานงามยิ่งนัก โดยลักสนะกุมารนั้นเปนจตุรัสกาย คือ อธิบายว่าวัดตั้งแต่เท้าถึงสูนย์สดือเปนมัชชิมะกายได้ส่วนหนึ่ง และวัดตั้งแต่สูนย์สดือถึงผมตกแห่งหน้าผากเปนส่วนหนึ่ง และวัดตั้งแต่สูนย์อุระราวถันออกไปถึงปลายนิ้วมือข้างซ้ายเปนส่วนหนึ่ง ข้างขวาเปนส่วนหนึ่ง ทั้ง 4 ส่วนนั้นยาวเสมอเท่ากันไม่ก้ำเกิน ที่สดือนั้นเปนหลุมลึกลงไป พอจุผลหมากสงทั้งเปลือก ผิดกับสามัญชนทั้งหลาย จึ่งว่าเปนลักสนะจตุรัสกาย คือรูปสิริกายเปนส่วนสี่เหลี่ยมดุจดังพระพุทธลักสนะแห่งองค์สมเด็จพระสมนะโคดม อนึ่งขนะกุมารนั้นคลอดออกมานั้นอากาสก็ปราสจากเมคหมอกไม่มีฝน แต่ขนะนั้นบังเกิดอสุนีบาทว์ ผ่าลงมาที่ตรงเสาตั้งเรือนแห่งห้องกุมารคลอดนั้น แต่กุมารนั้นหาเปนอันตรายไม่ ด้วยเดชะบารมีบรมโพธิสมภารของกุมาร จะได้เปนบรมกสัตรสาสนูปถัมภกยกย่องพระบวรพุทธสาสนาในสยามประเทสนี้ และจะได้ดำรงพระมหาเสวตฉัตรเปนพระเจ้าแผ่นดินกรุงธนบุรี

ประเทสบางกอก ครั้นกุมารคลอดได้สามวันมีงูเหลือมไหย่เข้าไปขดเปนทักสินาวัต หยู่ในกะด้งโดยรอบกายกุมาร ฝ่ายบิดามารดาของกุมารได้เห็นงูไหย่เข้าไปขดในกะด้งของบุตรนั้น ก็มีความวิตกกลัวภัยอันตรายต่าง ๆ หนึ่งทำเนียมจีนมีเหตุร้ายบังเกิดขึ้นเช่นนี้แล้ว ฝ่ายบิดามารดาเขาย่อมนำเอาบุตร ซึ่งบังเกิดในระหว่างเหตุร้ายนั้นไปฝังเสียทั้งเปนก็การซึ่งบังเกิดขึ้นในเมืองไทยนี้ จีนไหยฮองนี้จะทำดุจทำเนียมเมืองจีนนั้นไม่ได้ เพราะด้วยเหตุเกรงพระราชอาณาพระเจ้าแผ่นดินไทย แต่จะต้องนำเอาบุตรนั้นไปทิ้งเสียไห้พ้นบ้าน จึ่งจะสิ้นเหตุร้ายภัยอันตราย

ครั้นเวลาเช้า ท่านเจ้าพระยาจักรีลงมาถวายอาหารบินทบาตแก่พระสงค์ที่หน้าบ้านของท่าน ท่านจึงได้ซาบความตามเหตุซึ่งมีกับบุตรจีนไหยฮอง ฝ่ายท่านเจ้าพระยาจักรีจึงมีจิตคิดสังเวชกรุนากับกุมาร ซึ่งจะถึงกาลอันตรายด้วยมรนะภัย ท่านจึงขอกุมารนั้นกับจีนไหยฮอง ๆ ก็ไม่อาดจะขัดได้ต้องจำเปนจำอนุญาตยอมยกกุมารไห้แก่เจ้าพระยาจักรี

จำเดิมแต่เจ้าพระยาจักรีได้รับบุตรจีนไหยฮองมาเลี้ยงเปนบุตรบุญธัมจนจเริน ก็ได้ลาภและทรัพย์สินสมบัติเปน

อันมาก เจ้าพระยาจักรีจึ่งตั้งชื่อกุมารนั้นว่านายสิน เปน เหตุนี้ที่กล่าวมานั้น ครั้นนายสินค่อยจเรินไหย่อายุได้ 9 ขวบแล้ว เจ้าพระยาจักรีจึ่งได้นำกุมารไปฝากไว้ในสำนักพระอาจารย์ทองดี่มหาเถระ นะวัดโกสาวาสน์ นัยหนึ่งว่าวัดคลัง ครั้นนายสินเรี่ยนหนังสือขอมไทยได้จนจบบริบูรน์แล้ว จึ่งเรี่ยนคัมภีรพระไตรปี่ดก สมควนกับคุนานุรูปชำนิชำนาณแล้ว จนอายุได้ 13 ปี่ ในกาลครั้งนั้นนายสินคิดการตั้งบ่อนถั่วเปนเจ้ามือในพระอาราม ชักชวนสานุสิสในพระอารามวัดโกสาวาสน์มาแทงถั่ว ฝ่ายพระอาจารย์ซาบประพรึติเหตุดังนั้นแล้วก็ลงโทสกับสานุสิสทั้งหลาย ซึ่งเล่นเบี้ยแทงถั่วนั้นทุก ๆ คน แต่นายสินผู้เปนเจ้ามือถั่วนั้นพระอาจารย์ลงโทสทันทกัมมัดมือคร่อมกับบันไดน้ำ ทำประจานสั่งสอนไห้เข็ดหลาบด้วยเปนต้นเหตุก่อความชั่วขึ้นในพระอาราม มัดนายสินแช่น้ำตั้งแต่เวลาพลบค่ำเปนเวลาน้ำขึ้นด้วย แล้วพระอาจารย์ก็ไปสวดพระพุทธมนต์ตามทำเนียมในพระอาราม ครั้นเลิกสวดมนต์แล้วเปนเวลาประมานยามเสส พระอาจารย์จึ่งระลึกถึงซึ่งมัดนายสินแช่น้ำไว้นั้น จะเปนอันตรายหย่างไรก็หาซาบไม่ จึ่งได้มนิมมะนาเดินลงมา

ยังท่าน้ำพร้อมด้วยพระสงฆ์เปนอันมาก ครั้นถึงบันไดน้ำก็เห็นน้ำท่วมลบตลิ่งแล้ว พระอาจารย์มีความวิตกว่านายสินจะมิเปนอันตรายแก่ชีวิตด้วยอุทกภัยหรือ จึ่งสั่งพระสงฆ์ซึ่งเปนอันเตวาสิกนั้นให้จุดไต้ตามไฟเที่ยวส่องหานายสินก็พบนายสินที่ริมตลิ่งวัด มือนายสินยังมัดติดหยู่กับบันไดแต่บันไดหลุดถอนขึ้นมาได้ด้วยอำนาดบุญญาบารมีของนายสินจะได้เปนพระเจ้าแผ่นดินนั้น พระสงฆ์ทั้งหลายจึงแก้เชือกที่มัดมือนายสินคร่อมบันไดนั้นออก พาเอาตัวมายังบนบก ฝ่ายพระอาจารย์และพระสงฆ์ทั้งหลายได้เห็นนายสินมิได้เปนอันตรายด้วยอุทกภัย ก็เปนการประจักส์อัส-จรรยของนายสินยิ่งนัก พระอาจารย์กับพระสงฆ์ทั้งหลายก็ชวนกันพาตัวนายสินเข้าไปในพระอุโบสถ ให้นายสินนั่งหยู่ท่ามกลางพระสงฆ์ทั้งหลาย ฉเพาะหน้าพระพุทธปติมากรพระสงฆ์ทั้งหลายก็สวดพระพุทธมนต์ด้วยพระคาถาบทชยันตะมงคลเปนการคล้าย ๆ กับทำขวันนายสิน ปถมเหตุนี้นั้นเปนการประจักส์ของนายสิน พระอาจารย์ได้จดหมายเหตุไว้ ตั้งแต่คลอดจนได้ราชสมบัติเปนพระเจ้าแผ่นดินแล้ว จึ่งได้รับเอาจดหมายเหตุนั้นมา จึ่งได้ปรากตสืบเนื่อง

ต่อเปนลำดับดังนี้ และข้อความตามลำดับได้นี้ด้วย ก็เปนจดหมายเหตุของพระอาจารย์ทองดีวัดโกสาวาสน์ทั้งสิ้น ครั้นพายหลังนักปราชญ์ราชบันดิต จึ่งได้จดหมายเหตุต่าง ๆ มาผสมกันเปนเรื่องพงสาวดารลำดับความตามประสงค์ แต่ขาดบ้างเกินบ้าง ด้วยยาวบั่นสั้นต่อดังนั้น

ขนะนั้นนายสินอายุได้ 13 ปี ท่านเจ้าพระยาจักรีจึ่งได้แต่งการมงคลตัดจุกนายสินโดยการเอิกเกริก คับคั่งด้วยอำนาดเปนอัคมหาเสนาบดี ในเวลาที่ควนกับการ ขนะทำการมงคลตัดจุกนายสินนั้น มีผึ้งหลวงมาจับที่เพดานเบญจารดน้ำปรากตหยู่ 7 วันจึ่งหนีไปโดยทิสานุทิส แล้วเจ้าพระยาจักรีจึ่งนำนายสินผู้เปนบุตรบุญธัมเข้าไปถวายตัวทำราช-การสนองพระเดชพระคุนเปนมหาดเล็กในพระเจ้าแผ่นดินคือ พระบาทสมเด็ดพระบรมราชาธิราชพระพุทธเจ้าหยู่หัวบรมโกถ ฝ่ายนายสินทำราชการเปนมหาดเล็กหยู่เวนหลวงนายสักดิ์ บุตรเจ้าพระยาจักรี ครั้นนายสินออกจากที่เฝ้าพระเจ้าแผ่นดินแล้ว มีความอุสาหะไปสู่สำนักอาจารย์จีนอาจารย์ยวน อาจารย์แขก ได้เรียนหนังสือและสึกสาวิชาการทุกภาสา พูดได้ทั้งสามภาสาโดยชำนิชำนาญแล้ว ครั้น

อายุนายสินได้ 21 ปี เจ้าพระยาจักรีจึ่งประกอบการอุปสมบทนายสินเปนพระภิกสุสงค์ หยู่ในสำนักอาจารย์ทองดี นะวัดโกสาวาสน์ ครั้นนายสินเปนพระภิกสุสงค์ได้สามพรรสาแล้ว ก็ลาสิกขาบทละเพสบรรพชิตสึกออกมาทำราชการดั่งเก่า

ครั้งนั้นพระเจ้าแผ่นดินซงพระราชดำหริว่า นายสินเปนผู้ฉลาดรอบรู้ขนบทำเนียมราชกิจต่าง ๆ โดยมาก จึ่งซงพระราชดำหรัดปรึกสาท่านเสนาบดีว่า นายสินนี้ควนจะให้เปนผู้ต่างพระเนตรพระกรรนได้ ท่านเสนาบดีก็เห็นควนโดยรับสั่ง จึ่งซงพระกรุนาโปรดเกล้าโปรดกะหม่อม ให้นายสินเปนมหาดเล็กรายงานด้วยราชการทั้งหลายในกรมมหาดไทยและกรมวังสาลหลวง พระบาทสมเด็ดพระบรมราชาธิราชพระพุทธเจ้าหยู่หัวบรมโกถ สเด็ดครองสิริราชสมบัติในกรุงสรีอยุธยาได้ 26 ปี ก็สเด็ดสวรรคตในจุลสักราช 1120 ปีขานสัมริทธิสักนั้น สมเด็ดพระเจ้าลูกยาเทอเจ้าฟ้าอุทุมพรราชกุมาร นัยหนึ่งว่าเจ้าดอกมะเดื่อ ซึ่งดำรงตำแหน่งยสในที่อุปราช ได้ครองสิริราชสมบัติแทนพระบรมชนกาธิราช เปนพระเจ้าแผ่นดินที่ 33 ในกรุงสรีอยุธยา

แต่ครองสิริราชสมบัติได้ 3 เดือนเสส ก็ถวายสิริราชสมบัติแก่สมเด็ดพระบรมเชตถาธิราชเจ้า คือ เจ้าฟ้าเอกทัต ซึ่งเปนกรมขุนอนุรักสมนตรี ๆ ได้รับครองสิริราชสมบัติเปนลำดับมาในจุลสักราช1120 ปีขานสัมริทธิสก เปนพระเจ้าแผ่นดินที่ 34 ในกรุงเก่า ซงพระนามว่า พระบาทสมเด็ดพระบรมราชามหากสัตร บวรสุจริต เปนพระเจ้าแผ่นดินที่สุดแห่งกรุงสรีอยุธยา ๆ ก็เสียแก่พม่าข้าสึกในแผ่นดินที่ 34 นั้น

ก็ครั้งแผ่นดินที่34ยังตั้งดำรงหยู่โดยผาสุกสวัสดิภาพนั้น พระเจ้าแผ่นดินที่ 34 นั้นท่านซงพระมหากรุนาโปรดเกล้า ฯ ให้นายสินมหาดเล็กรายงาน เปนข้าหลวงเชินท้องตราพระราชสีห์ขึ้นไปชำระความหัวเมืองฝ่ายเหนือ ครั้นกลับมาได้ราชการมีความชอบมาก พระเจ้าแผ่นดินซงพระราชดำหรัดว่า ที่หลวงยุกบัตรเมืองตากก็ถึงแก่กัมตำแหน่งนั้นว่างเปล่ามาช้านานแล้ว บัดนี้จึ่งซงพระกรุนาโปรดเกล้าพระราชทานตำแหน่งยสให้นายสินมหาดเล็ก ซึ่งเปนบุตรบุญธัมของเจ้าพระยาจักรีคนเก่านั้น โปรดเกล้าให้ดำรงตำแหน่งยสเปนที่หลวงยุกบัตรเมืองตาก โปรดให้ขึ้นไป

ช่วยราชการพระยาตาก ครั้นกาลล่วงมาไม่ช้าพระยาตากก็ถึงแก่กัม ฝ่ายหลวงยุกบัตรสิน จึ่งเปนผู้ถือบอกข่าวตายลงมายังกรุงสรีอยุธยา ครั้งนั้นเจ้าพระยาจักรีคนใหม่มิใช่บิดาหลวงยุกบัตรสิน จึ่งนำข่าวตายพระยาตากขึ้นกราบบังคมทูนพระกรุนาได้ซงซาบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว จึ่งซงพระกรุนาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตำแหน่งยส เลื่อนหลวงยุกบัตรสินให้เปนพระยาตากด้วย เวลานั้นพระปลัดเมืองตากก็ถึงแก่กัมลงพร้อมด้วยพระยาตากคนเก่านั้นด้วย

ครั้นพระยาตากสินได้ขึ้นไปครองเมืองตากโดยกะแสพระราชดำหรัดนั้นแล้ว เวลาหนึ่งพระยาตากสินไปบำเพ็นทานการกุสลต่าง ๆ นะวัดข่อย เขาแก้วและวัดกลางต่อกันที่ตำบนบ้านระแหงแขวงเมืองตาก ในเวลานั้นพระยาตากสินจึ่งตั้งสัตยาธิถานว่า ถ้าบารมีของข้าพเจ้าจะถึงแก่บรมสุขแล้ว ข้าพเจ้าจะเอาไม้ที่สำหรับเคาะระคังนี้ขว้างไป ขอให้ถูกจำเพาะท่ามกลางท้าวถ้วยแก้วที่คอดกิ่วหยู่นั้นหักออกไป แต่ตัวถ้วยนั้นขอหย่าให้เปนอันตราย ข้าพเจ้าจะได้เอาถ้วยแก้วนั้นมาทำพระเจดีย์ บันจุพระสารีริกธาตุ ถ้าบารมีของข้าพเจ้ายังไม่ถึงแก่บรมสุขแล้ว ถึงจะขว้างไม้

เคาะระฆังอันนี้ไปก็ขอหย่าให้ไม้อันนี้ไปประหารถูกถ้วยแก้วนั้นเลย ครั้นตั้งสัตยาธิถานแล้ว จึ่งขว้างไม้ที่สำหรับเคาะระฆังไป โดยทางไกลห่างถ้วยแก้วประมาน 10 สอก ไม้นั้นก็ไปถูกท่ามกลางท้าวถ้วยแก้วหักไปเปนสองภาคสมดังความประนิธานปราถนา เปนมหามหัสจรรย์ประจักส์แก่ตาของพระสงค์สามเนรสาธุชนสัตบุรุสทายก อุบาสกอุบาสิกาชนชายหยิงทั้งหลายซึ่งสถิตหยู่ในโรงธัมสภาสาลาปรากตนะเวลานั้นนรชนทั้งหลายเสียงแซ่ซ้องสาธุการเอิกเกริกด้วยการสันเสินบารมี และอภินิหารพระยาตากเปนอันมาก

บุพเหตุสุภนิมิตครั้งนี้ ท่านพระสงค์ผู้เปนเจ้าอธิการวัดเขาแก้ว วัดข่อยจดหมายเหตุไว้ในครั้งนั้น ครั้นพายหลังครั้งพระยาตากได้เปนพระเจ้าแผ่นดินครองสิริราชสมบัติกรุงธนบุรี นักปราชญ์ราชบันดิตจึ่งได้รับเอาจดหมายเหตุนี้มาเรียบเรียงเนื่องกันกับกาลก่อน ลำดับเปนพระราชพงสาวดาร แต่ขาดเรี่ยเสียหายไปบ้างจึ่งหาปรากตในพระราชพงสาวดารฉบับใหม่นั้นไม่

ในแผ่นดินกรุงเก่าไม่ช้านาน พระยาวชิระปราการผู้สำเหร็ดราชการเมืองกำแพงเพชรถึงแก่กัม มีใบบอกลงมา

กราบบังคมทูนพระกรุนาได้ซาบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แล้ว จึ่งซงพระกรุนาโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีกรมมหาดไทย มีท้องตราพระราชสีห์ หาตัวพระยาตากสินลงมาเฝ้าฝ่าละอองธุลีพระบาท พระเจ้าแผ่นดินจึ่งซงพระมหากรุนาโปรดเกล้าฯ เลื่อนตำแหน่งยสพระยาตากสินให้เปนพระยาวชิระปราการผู้สำเหร็ดราชการเมืองกำแพงเพชร ยังพักหยู่ในกรุงสรีอยุธยา ก็พอพม่าข้าสึกยกกองทัพมาล้อมในพระนครสรีอยุธยาถึงสองปี่เสส กรุงสรีอยุธยาแตกแก่พม่าข้าสึก นะวัน อังคาร ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 8 ปี่กุนนพสก เวลาบ่าย 4 โมงเสส จุลสักราช 1129 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็ดพระบรมราชามหากสัตร บวรสุจริต ซึ่งเปนพระเจ้าแผ่นดินที่ 34 กรุงสรีอยุธยา พระองค์ครองสิริราชสมบัติได้ 9 ปี่ เสียแก่พม่าข้าสึก อายุกรุงสรีอยุธยาตั้งแต่ส้างมาจนเสียกรุงกับพม่านั้นนับได้ 417 ปี่ นับพระเจ้าแผ่นดิน 34 พระองค์ก็เสียพระมหานครแก่พม่าปัจจามิตร

ครั้นกรุงสรีอยุธยาเสียแก่พม่าข้าสึกแล้ว ฝ่ายพระยาวชิระปราการสิน ได้รวบรวมราสดรไทยจีนที่เหลือพม่าข้าสึกกวาดต้อนเอาไปไม่หมดตกค้างหยู่ตามป่าดง ด้วยอดอาหาร

กันดารเกลือเหลือที่จะพรรนนา ครั้งนั้นพระยาวชิระปรา-การสินได้จ่ายสเบียงอาหารแจกไพร่พล แล้วบำรุงไพร่พลสมบูรน์แล้ว ได้ยกทัพฝ่ากองทัพพม่าไปทางทิสตะวันออก ไปตั้งชุมนุมหยู่ที่เมืองชลบุรีชายทเล เกลี้ยกล่อมได้ไพร่พลมากแล้ว จึ่งยกทัพมาปราบปรามพม่าที่หยู่รักสากรุงเก่านั้นฆ่าพม่านายทัพตายไพร่ราบคาบแล้วปราบปรามปัจจามิตรทุกทิสานุทิสราบคาบเปนปรกติ ไม่มีเสี้ยนหนามแผ่นดินเรียบร้อย ปราสจากโจรผู้ร้ายสิ้นแล้ว ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้พึ่งพระบรมโพธิสมภาร เปนผาสุกสวัสดิภาพทั่วทั้งพระราชอานาจักรแว่นแคว้นแผ่นดินสยามเปนสุขทั่วกันแล้ว มหาชนทั้งหลายจึ่งนับถือนิยมยกย่องพระยาวชิระปราการสินขึ้นเปนพระเจ้าแผ่นดินสยาม จึ่งได้สร้างเมืองธนบุรีสรีอยุธยามหานครราชธานี ครั้นพระเจ้ากรุงธนบุรีได้รับครองสิริราชสมบัติเปนพระเจ้าแผ่นดินสยาม ในเมื่อจุลสักราช 1130 ปีขานสัมริทธิสก ขนะครองราชสมบัตินั้นพระชนมายุได้ 34 พรรสา ครองราชสมบัติได้ 14 พรรสา ก็สวรรคตในจุลสักราช 1144 ปีขานจัตวาสก สิริพระชนมายุได้ 48 พรรสา พระองค์ประสูติในจุลสักราช 1096 ปีขานฉสก ฯ ครั้งแผ่น

ดินพระเจ้ากรุงธนบุรี มีเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้ากับหม่อมเจ้ารวมทั้งสิ้นด้วยกัน 24 องค์ ครั้งนั้นมีเจ้าฟ้าชาย 3 พระองค์ เจ้าฟ้าหญิง 3 พระองค์ รวมเจ้าฟ้าทั้งชายหญิง 6 พระองค์ มีพระองค์เจ้าชายเปนกรม 3 พระองค์ มีพระองค์เจ้าหญิงเปนกรม 2 พระองค์ รวมพระองค์เจ้าต่างกรมทั้งชายหญิง 5 พระองค์ มีพระองค์เจ้าชายยังมิได้เปนกรม 5 พระองค์ มีพระองค์เจ้าหญิงยังมิได้เปนกรม 4 พระองค์ รวมพระองค์เจ้าต่างกรมและยังไม่ได้ตั้งกรมทั้งชายหญิง 14 พระองค์ มีหม่อมเจ้าหญิง 4 พระองค์ สิริรวมทั้งเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้าต่างกรมและยังไม่มีกรมกับหม่อมเจ้าประมวนนับเข้าด้วยกันทั้งสิ้น 24 พระองค์ เท่านี้ไม่มีจำเพาะในแผ่นดินกรุงธนบุรี เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ซึ่งเปนขัตติยะวงส์กรุงสรีอยุธยาตกค้างเหลือพม่านั้น แล้วก็ตกหยู่ในกรุงธนบุรี 11 พระองค์

บัดนี้จะว่าด้วยเจ้านายในราชตระกูลกรุงธนบุรี คือพระราชชนนีพระองค์ 1 พระองค์มเหสีพระองค์ 1 พระเจ้าลูกเทอ 4 พระองค์ พระเจ้าหลานเทอ 7 พระองค์ รวมเปน 13 พระองค์ รวมเจ้าครั้งกรุงสรีอยุธยาเข้าด้วย

11 พระองค์ เปน 24 พระองค์เท่านี้มีในรัชกาลกรุงธนบุรีฯ ที่ 1 เจ้าฟ้าหญิงสุริยา ที่ 2 เจ้าฟ้าหญิงจันทวดี ที่ 3 เจ้าฟ้าหญิงพินทวดี ที่ 4 พระองค์เจ้าหญิงฟักทอง รวม 4 พระองค์นี้ เปนพระราชธิดาสมเด็ดพระเจ้าบรมราชาธิราชพระพุทธเจ้าหยู่หัวบรมโกถ ซึ่งเปนพระเจ้าแผ่นดินที่ 32 กรุงสรีอยุธยา ที่ 5 พระองค์หยิงทับทิมพระองค์นี้เปนพระราชธิดาของสมเด็ดพระพุทธเจ้าเสือ เปนพระเจ้าแผ่นดินที่ 30 ในกรุงสรีอยุธยา ที่ 6 พระองค์เจ้าหยิงมิตร ที่ 7 พระองค์เจ้าหยิงประทุม สองพระองค์นี้เปนพระราชธิดาในสมเด็ดเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ ซึ่งเปนพระเจ้าแผ่นดินที่ 33 ในกรุงสรีอยุธยา ที่เรียกกันว่า ขุนหลวงหาวัดนั้น เพราะท่านละราชสมบัติออกซงผนวด ที่ 8 หม่อมเจ้าหยิงบุบผา เปนพระหน่อในกรมหมื่นจิตรสุนทร เปนหลานสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวบรมโกถ ที่ 9 หม่อมเจ้าหยิงอุบล เปนพระหน่อในกรมหมื่นเทพพิพิธ เปนหลานสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวบรมโกถ ที่ 10 หม่อมเจ้าหยิงมนี เปนพระหน่อในกรมหมื่นเสพภักดี เปนหลานสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวบรมโกถ ที่ 11 หม่อมเจ้าหยิงฉิม เปนพระหน่อ

ในเจ้าฟ้าจิตร รวม 11 พระองค์นี้ เปนขัตติยะราชประยูร วงส์พระเจ้าแผ่นดินกรุงสรีอยุธยาทั้งสิ้น ได้ทำราชการหยู่ ในแผ่นดินกรุงธนบุรีทุกพระองค์

ลำดับนี้จะว่าด้วยตระกูลในกรุงธนบุรีต่อไป ที่ 12 กรมสมเด็ดพระเทพามาตุ เปนพระบรมราชชนนีของพระ เจ้าแผ่นดินกรุงธนบุรี ที่ 13 กรมหลวงบาทบริจา เปน พระอัคชายาเดิม ที่ 14 สมเด็ดพระเจ้าลูกยาเทอ เจ้าฟ้า ชายพระองค์ไหย่ประสูติแต่พระอัคชายาเดิม คือกรมหลวง บาทบริจานั้น เจ้าฟ้าพระองค์ไหย่นี้ประสูติแล้วก็สิ้นพระ ชนม์ จึ่งไม่ปรากตพระนาม ที่ 15 สมเด็ดพระเจ้าลูกเทอ เจ้าฟ้าชายพระองค์กลาง ประสูติแต่เจ้าราชนิกูลซึ่งเปนเชื้อ พระวงส์ห่างของพระเจ้าแผ่นดินกรุงธนบุรี ประสูติได้ 9 วัน ก็สิ้นพระชนม์ จึ่งไม่ปรากตพระนาม ที่ 16 สมเด็ดพระเจ้า ลูกยาเทอ เจ้าฟ้าชายพระองค์น้อย ประสูติแต่สนมเอกอุ ซึ่งเปนบุตรีท่านอัคมหาเสนาบดี คือสมเด็ดเจ้าพระยามหา กสัตรสึก เจ้าฟ้าพระองค์น้อยนี้มีพระนามว่าเจ้าฟ้าเหม็น ครั้นพายหลังพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชทานพระนามไหม่ ว่า สมเด็ดพระเจ้าลูกยาเทอ เจ้าฟ้าชายสุพันธุวงส์

ที่ 17 สมเด็จพระเจ้าลูกเทอ พระองค์เจ้าจุ้ย เปนกรมขุนอินทรพิทักส์ ที่ 18 พระเจ้าหลานเทอ พระองค์เจ้าชายแสง เปนกรมขุนอนุรักส์สงคราม ที่ 19 พระเจ้าหลานเทอ พระองค์เจ้าชายบุนจันทน์ เปนกรมขุนรามภูเบส ที่ 20 พระเจ้าหลานเทอ พระองค์เจ้านะราสุริยวงส์ ที่ 21 พระเจ้าหลานเทอ พระองค์เจ้าชายรามลักสน์ ที่ 22 พระเจ้าหลานเทอ พระองค์เจ้าชายประทุมไพจิตร ที่ 23 พระเจ้าหลานเทอ พระองค์เจ้าชายอนุรุธเทวา ที่ 24 พระเจ้าหลานเทอ พระองค์เจ้าเชถกุมาร เจ้านายชายหยิงในแผ่นดินกรุงธนบุรีมีแต่ 24 พระองค์เท่านี้ ราชตระกูลกรุงเก่า 11 พระองค์ ราชตระกูลกรุงธนบุรี 13 พระองค์เท่านี้ แต่ที่มีบันดาสักดิ์สูงควนจะออกพระนาม แต่ราชตระกูลกรุงธนบุรีที่ไม่ได้รับราชการไม่ได้มียสนั้น ไม่ได้ออกพระนามให้ปรากต เพราะมิได้ราชการ เปนสิ้นฉบับบริบูรน์เท่านี้ ฯ

พระราชประวัติบางตอน

ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

(จากฉบับสมุดไทย)

ขนะนั้นมีผู้นำคุยระหัดคดีมากราบทูนว่า เจ้าพระยาอภัยราชา พระยาเพชรบุรี จมื่นทิพเสนา นายจุย นายเพงจันคิดกบด จะเอาราชสมบัติถวายกรมหมื่นเทพพิพิธ ๆ รู้ระคายก็หนีไปจากวัดกะโจม ตามไปจับได้นะบ้านาเริ่ง เจ้าพระยาอภัยราชา พระยาเพชรบุรี นายจุย นั้นเคี่ยนแล้วให้จำไว้ จมื่นทิพเสนา นายเพงจัน หนีหาได้ตัวไม่ ขนะนั้นสั่งให้ส่งกรมหมื่นเทพพิพิธออกไปนะเกาะลังกาทวีป ครั้นเดือนห้าขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ลุสักราชได้พันร้อยยี่สิบเอ็ดปีเถาะ เอกสก พระเจ้าหยู่หัวก็ถวายพระเพลิงสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงและพระพันปีหลวง ตามหย่างประเพนีแต่ก่อน

ขนะนั้นยังมีบุตรจีนคลองสวนพลูคนหนึ่ง ขึ้นไปค้าขายหยู่นะเมืองตากหลายปี ครั้นหยู่มาจีนผู้นั้นเปนคนมี

สติปัญญาเฉลียวฉลาด ช่วยกรมการชำระถ้อยความของราสดรหยู่เนือง ๆ เจ้าเมืองตากนั้นป่วยลงก็ถึงแก่ความตาย จีนมีชื่อผู้นั้นก็ตัดผมเปนไทย ลงมานะกรุงสรีอยุธยาจะเดินเปนเจ้าเมืองตาก จึงเข้ามาหานายสดเปนคนรักกันกับชายมีชื่อผู้นั้น นายสดก็พาชายผู้นั้นไปหาหลวงนายชาญภูเบส นายเวนมหาดเล็กของขุนหลวงหาวัด หลวงนายชาญภูเบสก็ไปหาพระยาจักรีว่า ชายมีชื่อจะเดินเปนตัวเมืองตาก จะกราบเท้าเจ้าคุนให้ช่วยด้วย พอมีหนังสือลงมาวางเวนว่าเจ้าเมืองตากนั้นถึงอนิจกัมเสียแล้ว พระยาจักรีนำบอกขึ้นกราบบังคมทูนพระกรุนาว่า เจ้าเมืองตากถึงแก่กัมเสียแล้ว พระเจ้าหยู่หัวซงพระดำหริว่า เมืองตากเล่าก็เปนเมืองหน้าสึกหยู่ ให้พระยาจักรีหาคนที่มีสติปัญญาพอจะเปนได้ พระยาจักรีครั้นเห็นได้ท่วงทีแล้วก็กราบบังคมทูนว่าเห็นจะจัดแจงได้ พระเจ้าหยู่หัวก็สเด็ดขึ้น พระยาจักรีก็กลับออกมาบอกกับนายชาญภูเบสว่าได้จึงให้หาชายมีชื่อผู้นั้นเข้ามาบอกว่าพระเจ้าหยู่หัวโปรดแล้ว พระยาจักรีจะให้มีท้องตราขึ้นไป พระยาจักรีก็นำเอาชายมีชื่อผู้นั้นเข้าเฝ้าถวายบังคม ซงพระกรุนาโปรดให้เปน

พระยาตาก จึ่งพระราชทานเครื่องยศสำหรับเมืองเก่านั้นขึ้นไป

พระยาตากกับภรรยาและบ่าวของตัวขึ้นไปถึงเมืองตากวางตรา กรมการทั้งปวงพร้อมกันก็จัดแจงเรือและคนสำหรับเมือง คานหามแห่นั้นสิ้น พระยาตากครองเมืองตากสืบไป ไพร่บ้านพลเมืองชื่นชมยินดีนัก จะว่ากล่าวอันใดคนกลัวเกรงมาก ก็จัดแจงตั้งบ่อนถั่วบ่อนไก่ ให้กรมการมาเล่นทั้งชาวบ้านชาวเรือ คิดฉ้อตระบัดถ้อยความของราสดรว่าเสียผู้เดียว ข่มเหงกรมการทั้งปวง ชาวบ้านชาวเรือที่มีทรัพย์เอาเปนของตนสิ้น กรมการทนทานมิได้จึ่งร่วมคิดกันหลายคน ว่าเราทั้งปวงเรี่ยไรเงินกันเข้า จ้างคนดีมีวิชาให้ฆ่าเจ้าเมืองเสีย จึงชวนกันเที่ยวหาจ้างคน อ้ายรั่งทาสหลวงยกบัตรก็รับเอา หยู่ได้สามวันสี่วันเห็นสนิธเพลาค่ำถือดาบย่องเข้าไปที่พระยาตากนอนนั้น ครั้นเห็นหลับสนิธแล้ว ถือดาบตรงเข้ามาเงือดาบขึ้นจะฟันก็บังเกิดเปนไฟลุกขึ้นทั่วตัวเห็นประจักส์แก่ตา อ้ายรั่งตกใจล้มลงพระยาตากตื่นขึ้นเห็นคนถือดาบก็จับเอาตัวได้ จึงว่าอ้ายนี้จะฆ่ากูด้วยอันใด อ้ายรั่งจึงว่าเขาจ้างให้มา ข้าพเจ้า

ยากจนก็รับจะฆ่าเจ้าคุนเสีย เจ้าคุนบุญมากจะเปนกสัตร พอข้าพเจ้าเงือดาบขึ้นจะฟัน เปนไฟลุกขึ้นทั้งตัว เจ้าคุนจะได้เปนกสัตรเปนมั่นคง ขอชีวิตข้าพเจ้าเถิด พระยาตากได้ฟังอ้ายรั่งทำนายว่า ตัวจะได้เปนเจ้าแผ่นดิน มีใจกรุนาปล่อยอ้ายรั่งนั้นเสีย พระยาตากมีใจกำเริบขึ้น กะทำซึ่งสิ่งอันชั่วต่อไป ไม่กลัวเกรงพระราชอาณาหามิได้

กรมการพร้อมกันแต่งหนังสือเข้าชื่อกัน บอกลงมาถึงสมุหนายก กล่าวโทสพระยาตากว่ากะทำหยาบช้าเปนหลายข้อ สมุหนายกก็นำเอาข้อความขึ้นกราบถวายบังคมทูน พระเจ้าหยู่หัวได้ซงซาบเหตุดังนั้น จึงใช้ให้ขุนรามรนภพขึ้นไป จับพระยาตากฆ่าเสีย เปนคนหาหยู่ในหิริโอตตัปปะมิได้ โฉดเขลาเมาในสันดานพาลประทุสจริตให้ขึ้นไปฆ่าเสีย ครั้นฆ่าเสียแล้วให้ครองเมืองเทิก ขุนนางมีชื่อผู้นั้นก็ขึ้นไป พระยาตากรู้ให้ลงมารับข้าหลวงขึ้นไป เลี้ยงดูมิให้รู้หนักเบาจับข้าหลวงฆ่าเสีย กรมการทั้งปวงเข้าชื่อกันบอกลงมา พอพม่าติดกรุงพระนครสรีอยุธยาก็จนใจหยู่

ฝ่ายข้างกรุงอังวะนั้นอองเจ๋ นายบ้านนักโชโปได้ถวัลยราชย์ ในสักราชพันร้อยสิบหกปี มีราชโอรสสี่องค์ ๆ

ผู้พี่ชื่อมังลอง น้องถัดนั้นชื่อมองระ น้องชื่อมังแวง น้องชื่อมังโป น้องสุดนั้นชื่อโภเชียง แต่มังลองนั้นไปภานเมืองดิบเยียง พระราชทานเครื่องราโชปโภคตามถานาสักดิ มองระนั้นไปภานเมืองบิด มังโปไปภานเมืองอันเมียง มังแวงไปภานเมืองปะดง มังเจ๋ไปภานเมืองปะคาน โภเชียงไปภานเมืองเบงตะแล ฝ่ายพระเจ้าอังวะเสวยสมบัติแปดปี่ ซาบเหตุว่ากรุงสรีอยุธยาผลัดแผ่นดิน ดำหรัดให้เกนทัพพลฉกันลำเครื่องเก้าหมื่น ช้าะสองร้อย ม้าพันหนึ่ง สำเหร็ดแล้วก็สเด็ดดำเนินทัพออกจากกรุงอังวะ . ทัพหน้าเข้าติเมืองมะริด เมืองตะนาวสรี ฝ่ายพระเจ้าหยู่หัวได้ตรัดซาบเหตุดังนั้นแล้ว ดำหรัดให้พระยายมราชเปนทัพหน้าพลทหานสามพันทัพหนึ่ง ให้พระยาทาระมาถืออาณาเปนแม่ทัพ พลทหานสองพันยกไปตั้งหยู่นะเมืองกุยบุรี พม่าขึ้นมาติทัพพระยายมราชนะแก่งตูมแตก พระยาทาระมาจึงไพร่ห้าร้อยเข้าบันจบกองปลัดซูแล้ว ให้ยกไปตั้งตำบนวาขาวริมทเล ฝ่ายทัพหน้าพม่ายกขึ้นมาติกองปลัดซูก็แตกพ่าย พระเจ้าอังวะจึ่งดำเนินทัพเข้ามา นะ เมืองกุย เมืองปราน เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี

ขนะนั้นสมเด็ดพระอนุชาธิราชลาผนวด ออกว่าราชการแผ่นดิน ให้ถอดเจ้าพระยาอภัยราชา เจ้าพระยายมราช พระยาเพชรบุรีออกจากสังขลิดแล้วดำหรัดให้เกนพลทหานขึ้นรักสาหน้าที่เชิงเทิน รอบพระนครกำแพง ตามหน้าพระราชวังนั้นให้รื้อเสียเอาไม้ขอนสักปีกปิดประตูน้ำ ประตูบกทั้งรอบกรุง ให้พระยากลาโหม พระยารัตนาธิเบส พระยาราชบังสัน ยกออกตั้งค่ายนะบ้านตาลาน อนึ่งให้โพนทะนาพระยาราชมนตรี จมื่นสรีเสาวรักส์ แล้วให้มีกะทู้ถามว่าเข้าไปคบหาทำชู้ด้วยข้างใน ครั้นเปนสัจแล้วให้ลงพระราชอาญาเคี่ยนคนละเก้าสิบ จำขังไว้สามวันพระยามนตรีตายให้เอาไปเสียบประจานไว้นะประตูชัย ฝ่ายพระเจ้าอังวะดำเนินทัพเข้ามาตั้งนะทุ่งบางกุมบ้านกะเดื่อง กองหน้าตั้งโพสามต้น จึ่งหลวงอภัยพิพัธจัดจีนนายไก้สองพันยกออกไปจะตั้งค่ายพม่าข้ามแม่น้ำโพสามต้นมาตีกองทัพจีนก็แตกลงน้ำ พม่าเห็นได้ทีก็ไล่ติดตามค่าฟันมาถึงปรกวัดทเลหย้ากองจมื่นทิพเสนาตั้งหยู่ที่นั้น แลเห็นก็พลอยแตกข้ามน้ำมาด้วยเสียผู้คนเปนอันมาก พม่าก็ยกกองทัพตามเข้ามา ตั้งค่ายนะพเนียดแลวัดพระเจดีย์แดง ครั้น นะ เดือนห้า แรม

แปดค่ำ ปีมะโรงโทศก พม่ายกไปตีท้ายคูทั้งสองฟาก บันดาครอบครัวชายหญิงซึ่งหยู่บกนั้นพม่าจับได้มัดผูกค่าฟัน เปนกอง ๆ ที่หยู่เรืออัดแอกันทั้งแม่น้ำ พม่าลงเรือได้ไล่ค่าฟันล้มตายเปนอันมาก แล้วเผากำปั่นวิลันดาและเรือไหย่น้อยเสีย เอาสพลอยเต็มทั้งแม่น้ำจนกินน้ำมิได้ ครั้นเดือนห้า แรมสิบสี่ค่ำ พม่าเอาปืนไหย่มาตั้งนะวัดราชพรีกระสัตรายิงเข้ามาไนกรุง พระเจ้าหยู่หัวสเด็ดซงช้างต้นพลายแสนพลพ่ายไปทอดพระเนตรกำชับหน้าที่วังสวนหลวง สภสวรรค์และป้อมมหาชัย ครั้นเพลาเย็นพม่าเลิกข้ามฟากไปข้างวัดพูเขาทอง ถึงเพลาเช้าขึ้นค่ำหนึ่งเดือนหกพม่าเอาปืนไหย่เข้ามาตั้งนะวัดพระเมรุ จึงกายิงระดมเอาพระราชวัง และพระที่นั่งสุริยาอมรินท์ทั้งกลางวันกลางคืน พอพระเจ้าอังวะซงพระประชวรลงจึ่งให้ถอยทัพไปทางเมืองเหนือแต่นะเดือนหก ขึ้นสองค่ำ ปีมะโรงโทศก ถึงตำบลตะเมาะกะโลนอกด่าน ระแหงเปนระวางมัชฌิมวิถีก็สวรรคตเสวยราชสมบัติได้แปดปี ฝ่ายพระเจ้าหยู่หัวจัดให้พระยายมราชพระสรีราชเดโชไปตามกองทัพพม่า จนพ้นด่านระแหงแล้วก็กลับมา ฝ่ายมุขมนตรีกรุงอังวะก็อันเชิน

พระสพไปยังกรุงพุกามประเทสราชธานีแล้ว ก็พร้อมกันอัน
เชินมังลองราชโอรส ขึ้นดำรงอานาจักรรักสาราชประเพนี
โดยขัตติยะจารีต พระมหากสัตราธิราชเจ้าแต่ก่อน

ฝ่ายข้างกรุงเทพมหานครนั้น ให้ขุดได้ปืนกะสุนสาม
นิ้วสี่นิ้วนะที่ค่ายหลวงพระเจ้าอังวะนั้นสี่สิบกะบอก แล้ว
สเด็ดพระราชดำเนินขึ้นเผ้า สมเด็ดพระเชตถาธิราชนะพระ
ที่นั่งสุริยาอมรินท์เนือง ๆ ครั้นเดือนแปดข้างขึ้น ก็สเด็ด
พระราชดำเนินออกไปหยู่นะวัดโพทองคำยาส ซงผนวด
แล้วกลับเข้ามานะวัดประดู่ ขนะนั้นให้รื้อพระที่นั่งสุริยา
อมรินท์ลงไหม่สิบเดือนจึงสำเหร็ด อนึ่ง แต่ครั้งมังลองตี
ได้เมืองหงสาวดีนั้น มอนชาวเมืองเมาะตะมะอพยพหนีเข้า
มานะเมืองทวายหยู่ประมานพันเสส ซงพระกรุนาให้รับเข้า
มาไว้นะกรุงถึงนะเดือนอ้าย ปีมะโรงโทสก มอนไปชุมกัน
หยู่นะเขานางบวด คิดกบดขึ้นยกเข้าตีเมืองนครนายก พระ
เจ้าแผ่นดินดำหรัดให้พระสรีราชเดโชเปนแม่ทัพ คนสอง
พันยกออกไป ฝ่ายมอนหาอาวุธมิได้ เสียมแต่ไม้กะบอง
ขว้างทัพพระสรีราชเดโชแตกเข้ามา จึงให้พระยายมราชเปน
แม่ทัพ พลทหานสองพัน พระยาเพชรบุรีเปนแม่ทัพหน้า

คนพันหนึ่งยกไปตีมอนไม่แตก หนึ่งไปทางหล่มสักตั้งหยู่ตลาดกดแร่ ครั้นปีมะเสงตรีสกพระเจ้าอังวะให้มองหมวงราชบุตรอันภานเมืองพวงกานั้น ยกไปตีเมืองเชียงใหม่ ฝ่ายเจ้าเมืองลำพูนนั้นเพาอพยพ เข้ามาพึ่งพระราชสมภารสีรอยุธยาทางด่านเมืองพิชัย

ฝ่ายชาวเมืองเชียงไหม่มีสุภอักสรมาว่า จะขอเอาพระเดชเดชานุภาพ พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว นะ กรุงเทพมหานครเปนที่พึ่งขอกองทัพไปช่วย พระเจ้าหยู่หัวให้เกนทัพหัวเมืองฝ่ายเหนือ พระยาพิสนุโลกเปนแม่ทัพ พลทหานห้าพันยกไปถึงตำบนบ้านระแหง จึ่งได้ข่าวว่าเมืองเชียงไหม่เสียแก่พม่าแล้ว กองทัพพม่านั้นค้างรีดูหยู่เมืองเชียงไหม่ ฝ่ายว่าพระเจ้าอังวะซงพระประชวรลงก็ถึงซึ่งพิราลัยไปสู่ปรโลก หยู่ในราชสมบัติสามปีสักราชพันร้อยยี่สิบเจ็ดปี จึ่งพระอนุชาธิราชซึ่งซงพระนามมองระนั้น สเด็ดขึ้นเถลิงถวัลยราชย์ราชัยสวรรยา นะ กรุงรัตนบุรีอังวะสืบสันตติสุริวงส์ดำรงราชประเพนีสืบไป ฝ่ายฮุยตองจารู้ว่ากรุงอังวะผลัดแผ่นดินไหม่ ก็คบคิดกับชาวเมืองทวาย ไล่ค่าฟันพม่าซึ่งหยู่รักสาเมืองเสียสิ้น ฮุยตองจา

ก็ได้เปนไหย่ จึ่งแต่งเครื่องมงคลราชบรรนาการ มีดอกไม้ทองเงินเปนต้นส่งเข้ามานะกรุง ครั้นนะเดือนแปดปีมะเมียจัตวาสก น้ำเหนือหลากมาแดงเหมือนน้ำดินแดงหยู่สามวันหายไปเปนปรกติ ฝ่ายกรมหมื่นเทพพิพิธซึ่งให้ส่งออกไปเสีย นะ เกาะลังกาทวีปนั้น ไปเที่ยวหยู่ นะ เมืองแขกพราหมน์ รู้กิตติสัพท์ล่ำลือไปว่า กรุงสรีอยุธยาเสียแก่มังลองแล้ว จึ่งโดยสานกำปั่นลูกค้าเมืองเทสเข้ามานะเมืองมะริด พระเจ้าหยู่หัวให้รับไว้นะ เมืองตะนาวสรี แล้วแต่งข้าหลวงออกไปกำกับ ครั้นถึงปีวอกฉสกเดือนแปดน้ำหลากมาอีกครั้งหนึ่ง แดงเหมือนน้ำดินแดงจาง หยู่สองวันหายเปนปรกติดีไป ครั้น นะ เดือนอ้ายสเด็ดไปนมัสการพระฉาย แรมหยู่สามวันแล้วสเด็ดกลับลงมาสมโภชพระพุทธบาทเจ็ดวัน ดำเนินกลับลงมายังกรุงเทพมหานคร

ขนะนั้น นายสังคลองพุจาม เอาน้องสาวทูนเกล้าทูนกะหม่อมถวายสมเด็ดพระเจ้าแผ่นดินชื่อหม่อมพึกหม่อมปาน พระเจ้าหยู่หัวซงพระเสน่หายิ่งนัก โปรดหม่อมพึกให้เปนพระสนมเอก และตัวนายสังจะว่ากล่าวอันใดสิทธิขาด จะได้มีผู้ใดล่วงเกินนั้นหามิได้ ข้าราชการ

กลัวเกรงมากเข้าออกนอกไม่ได้ ครั้นสเด็ดออกว่าราชการ นะพระที่นั่ง ข้าราชการผู้ไหญ่ผู้น้อยเข้าไปเตรียมเฝ้า ทุกเพลาถว่าสเด็ดออก ครั้นข้าราชการพร้อมแล้ว นายสังทำเปนที่สเด็ดออกแหวกพระสูตรกว้าง ขุนนางเฝ้าหมอบหยู่ก็ถวายบังคมพร้อมกัน แต่ทำมาดังนี้เนือง ๆ ขุนนางข้าราชการน้อยใจไม่รู้ที่จะคิดประการได ขนะนั้นนายสังคิดประพรึติพาลให้ผิดประเพนีทำพาสีผักบุ้ง ราสดรเก็บให้ส่งเจ้าพาสีรับต่อเจ้าพาสีไปขาย ถ้าลักลอบเอาไปขายจับได้ให้ปรับไหมมีโทสคนละห้าตำลึง ชาวบ้านจะเก็บผักบุ้งบริโภคนั้นก็กลัวลือไปทั้งกรุง มารดาจัดซื้อข้าวเปลือกทุกอำเพอ กรุงพระนครสรีอยุธยามาขึ้นฉางไว้ แล้วป่าวร้องราสดรมาซื้อข้าวในฉางไปบริโภค ราสดรชาวประเทสบ้านนอก คิดกันประมานสิบเก้าคนยี่สิบคน มาร้องแก่ท่านอัคมหาเสนาเปนหลายครั้ง ท่านอัคมหาเสนาก็จนไจหยู่ แต่นั้นมาพระพุทธเจ้าหยู่หัวไม่สบายพระทัยเลย จะบันทมก็มิได้หลับทั้งกลางวันกลางคืน เปนหลายเพลา จึ่งสั่งอัคมหาเสนาผู้ไหยให้เอาละคอนมาเล่นหน้าพระที่นั่ง จะทอดพระเนตรให้สบายพระทัยสักหน่อยหนึ่ง จึงอัคมหา

เสนาสั่งเจ้าพนักงานให้ปลูกโรงละคอนหน้าพระที่นั่ง แต่งการเส็ดแล้วครั้นเพลาย่ำค้องรุ่งจึงให้โหมโรง สมเด็ดพระเจ้าแผ่นดินสเด็ดทอดพระเนตร พอสบายพระราชหรึทัย เพลาบ่ายสองโมงสามโมง นายแทน นายมีจำอวดสองคน เปนผู้หยิงคนหนึ่งเปนผู้ชายคนหนึ่ง มัดกันจะเอาเงินค่าผูกคอ นายมีผู้หยิงจึงว่าจะเอาเงินที่ไหนจนจะตายแต่เก็บผักบุ้งขายยังมีพาสี แต่ยื้อซักผลักไสกันไปมา ก็ว่าขึ้นอีกเปนสองครั้ง แต่เก็บผักบุ้งยังมีพาสี ซาบถึงพระกรรนจึงตรัดว่าใครผู้ไดทำ ซงพระพิโรธให้เลิกละคอนเสียซงชำระ กริ้วข้าราชการผู้ไหย่ผู้น้อยเปนอันมาก ว่านิ่งเสียมิได้เพ็ดทูนให้รู้ ให้มีกะทู้ถามข้าราชการผู้ไหย่ผู้น้อย ๆ ก็รับสารภาพผิดโทสข้าพระพุทธเจ้าถึงตายสิ้น เทียบกบดด้วยเกรงยิ่งนัก นายสังมารดานายสังทำพระราชทรัพย์เข้าท้องพระคลังก็นิ่งหยู่ ควนมิควนสุดแล้วแต่จะโปรดนายสังถวายเงินพาสีซึ่งทำได้สามเดือนเปนเงินตราสี่ร้อยชั่งเสส ซงพระพิโรธ ตรัดสั่งให้ประหารชีวิตทำให้ผิดประเพนีพอนะวันเดือนสี่ ขึ้นสิบห้าค่ำให้งดหยู่ จึงดำหรัดสั่งเจ้าพระยาทาระมา เจ้าพระยาราชภักดี เจ้าพระยายมราช

เจ้าพระยาพลเทพชำระเงินคืนให้ราสดรให้ทั่ว ป่าวร้องให้มารับทุกอำเพอ แต่มารดานายสังซึ่งขายข้าวในฉางนั้นเอาขึ้นขาหย่างเสียบประจานไว้นะประตูข้าวเปลือก 3 วัน ครั้นหยู่มานายสังสอดหนังสือลับให้มอน รับจ้างเอาให้แก่พวกมังลองพม่า ให้ยกเข้ามาเราจะจัดแจงคิดให้ อนึ่งดำหรัดให้พระวิสูตรโยธามาตพื้นเชือกน้ำมัน ทำรอกไว้ให้มาก ถ้ามีการสึกมา จะเอาไม้ตั้งขาหย่างบนป้อมและเชิงเทินแล้วจะเอารอกติดเอาปืนกะสุน 3 – 4 นิ้ว ชักขึ้นไปให้สูงแล้วจะล่ามชนวนยิงมิให้ข้าสึกเข้ามาไกล้

ครั้นเดือนสาม ปีวอกฉสก พระเจ้าอังวะดำหรัดให้มังมหานรทา 1 มคราโบ 1 มังยิเจสุ 1 สกุกามาแยงตยุ 1 ยกกองทัพเข้ามาตีเมืองทวาย เมืองตะนาวสรีบอกข้อราชการเข้ามากราบทูนว่าพม่ายกมาตีเมืองทวาย และฮุยตองจาเจ้าเมืองนั้น ก็หนีเข้ามานะเมืองตะนาว ครั้นพม่าตีเมืองมะริดเมืองตะนาวแตกแล้ว ฮุยตองจาหนีเข้ามาทางเมืองชุมพร พม่าก็ยกติดตามเข้ามาเผาเมืองชุมพรเสียแล้วยกไปเมืองทวาย และฮุยตองจานั้นซงพระกรุนาให้ส่งไปไว้นะเมืองชลบุรี แต่กรมหมื่นเทพพิพิธนั้นให้ส่งไป

เมืองจันทบูรน์ แล้วดำหรัดให้พระพิเรนเทพ เปนแม่ทัพ ออกไปตั้งหยู่กาญจนบุรี ครั้น นะ เดือนเจ็ด มังมหานรทา ให้เยงดอยุกลับขึ้นไปแจ้งราชการนะกรุงอังวะ แล้วจึ่ง ปรึกสากันว่า เรามาตีเมืองทวายได้ บัดนี้หาผู้ไดจะต้านทาน ต่อฝีมือทแกล้วทหานเราไม่ ควนเราจะยกไปชิงเอาซึ่ง เสวตฉัตร นะ กรุงเทพมหานครเปนความชอบ ถวายพระเจ้า อังวะก็เห็นจะได้โดยสดวก ปรึกสาพร้อมกันแล้วก็ดำเนิน พยุหะโยธาทัพสรรพด้วยเครื่องสัตราวุธทั้งปวง เข้ามาตีเอา เมืองกาญจนบุรี แล้วยกมาบันจบกัน นะ บ้านลูกแก

ขนะนั้นเรือลูกค้ามาตั้งหยู่เปนอันมาก พม่าลงไล่ค่า ฟันตายในน้ำและบก จับเปนไปได้เปนอันมาก แล้วพม่า ยกไปตั้งค่ายหยู่นะตอกะออมและดงรังหนองขาว จึงให้ เกนทัพหัวเมืองปากใต้ไปตั้งรับนะบำรุ ทัพเรือตั้งหยู่ นะ บางกุ้ง แล้วให้เกนทัพเมืองพิสนุโลกมาตั้งหยู่ นะ วัด พูเขาทอง ทัพเมืองนครราชสีมาตั้งนะวัดพระเจดีย์แดง แล้วให้พระยาทาระมาคุมกองทัพนครราชสีมา ลงมารักสา เมืองธนบุรี อนึ่งพระยาพิสนุโลกให้พระยาพลเทพ กราบทูน พระกรุนาล่ากลับขึ้นไปปลงสพมารดา ให้หลวงโกสา

มหาดไทย หลวงเทพเสนาคุมกองทัพหยู่นะวัดพูเขาทอง แทนโปสุพลาพม่ายกแต่เมืองเชียงไหม่ตีเข้าทางด่านเมือง สวรรคโลกมาตั้งค่ายนะเมืองสุโขทัย พระยาพิสนุโลกยกพล ทหานไปช่วยล้อมพม่าเมืองสุโขทัย ขนะนั้นเจ้าฟ้าจีดต้อง โทส ติดเวนจำหยู่ไนพระราชวัง หลวงโกสาคิดอ่านไห้หนี ออกไปนะวัดพูเขาทอง แล้วก็พาเลิกทัพกลับไป ซงพระ กรุนาแต่งข้าหลวงไปตามเปนหลายนายหาทันไม่ เจ้าฟ้าจีด ไปถึงเมืองพิสนุโลกเข้าเก็บริบเอาทรัพย์เงินทองของพระยา พิสนุโลกสิ้น ภรรยาพระยาพิสนุโลกหนีลงเรือเล็กลอคลอง ลงมา ฝ่ายพระยาพิสนุโลกรู้ก็เลิกทัพลงมาซุ่มหยู่หลังเมือง พิจิตร ส้องสุมผู้คนได้มากแล้ว ก็ยกขึ้นไปตั้งค่ายท้ายเมือง พิสนุโลกรบกับทัพพวกเจ้าฟ้าจีดหลายเพลา เจ้าฟ้าจีดจึง แตกหนีออกจากเมือง ตามจับได้ไส่กรงส่งมาท้ายทุ่งสาก เหล็ก ฝ่ายผู้คุมรู้ว่าพม่าตั้งหยู่บ้านกูบ ก็พาเจ้าฟ้าจีดกลับขึ้น ไปนะเมืองพิจิตร พระยาพิสนุโลกจึงไห้ลงมารับเจ้าฟ้าจีด ขึ้นไปถ่วงน้ำเสียนะเมืองพิสนุโลก ขนะนั้นลาวเมืองลำพูน ซึ่งไห้ตั้งบ้านเรือนหยู่นะบางลาง และลาวม่วงหวานนั้นพา อพยพหนีไปทางตะวันออกสิ้น ครั้นพม่าล้อมกรุง พระยาตาก

จัดทหานห้าร้อยคน ลงมาอาสาตีทัพพม่าถวาย ครั้นลงมาถึงกรุงเข้าเฝ้ารับอาสาตีพม่า พระเจ้าหยู่หัวพระราชทานเสื้อซงหย่างน้อยที่ดีให้พระยาตากตัวหนึ่ง กับข้าวสารแจกให้ทหานคนละถังแล้วออกตีทัพพม่า

ครั้นเดือนสิบพม่ายกมาตีเมืองธนบุรีได้ ตั้งพวกพลหยู่วัดสลักสามวัน จึ่งเลิกทัพถอยไปหยู่ตอกะออม ขนะนั้นกำปั่นอังกริดลูกค้าบันทุกผ้าสุรัตเข้ามาจำหน่ายนะกรุงพระยาโกสาธิบดีให้ล่ามถามนายกำปั่นว่าพาพม่าเข้ามารบเอาเมืองธนบุรี นายกำปั่นจะช่วยหรือจะไปเสีย นายกำปั่นว่าจะหยู่ช่วย แต่ขอให้ถ่ายมัดผ้าขึ้นให้กำปั่นเบาก่อน ครั้นถ่ายมัดผ้าขึ้นแล้วกำปั่นก็ถอยมาทอดหยู่นะบางกอกไหย่ ครั้นเดือนยี่พม่าค่ายตอกะออมยกเข้ามาตีเอาเมืองธนบุรีอีกเอาปื่นไหย่ขึ้นบนป้อมวิชัยเยนทยิงโต้ตอบกันกับกำปั่นจนเพลาค่ำ กำปั่นถอนสมอถอยขึ้นไปหยู่เหนือเมืองนนทบุรี ฝ่ายทัพพระยายมราชซึ่งหยู่เมืองนนทบุรีเลิกหนีขึ้นไปเสีย พม่าตั้งเมืองนนทบุรี แล้วแบ่งกันขึ้นมาตั้งค่าย ที่วัดเขมาตำบนตลาดแก้วทั้งสองฟาก ครั้นเพลากลางคืนนายกำปั่นจึ่งขอเรือกราบมาชักสะลุบ ล่องลงไปไม่ให้ปากเสียง ครั้น

ตรงค่ายพม่าแล้วก็จุดปื่นรายแคมพร้อมกันทั้งสองข้าง ฝ่ายพม่าต้องปื่นล้มตายเปนอันมากเจ็บลำบากแตกหนีออกจากค่าย ครั้นน้ำขึ้นเพลาเช้า สะลุบถอยมาหากำปั่นซึ่งทอดหยู่นะตลาดขวัน ฝ่ายพม่ายกเข้ามาค่ายเมืองธนบุรี ครั้นเพลาค่ำชักใบสะลุบล่องลงไป จุดปื่นรายแคมยิงค่ายเมืองธนบุรี ฝ่ายพม่าหนีออกไปแอบหยู่นอกค่าย อังกริดและไทยลงกำปั่นเข้าไปเก็บของหยู่ในค่าย พม่าจึ่งกลับเข้ามาไล่คนในค่ายแตก ตัดเอาสีสะล้าต้าอังกริดได้เสียบไว้ที่หน้าค่าย นายกำปั่นจึ่งขอปื่นกะสุนสิบนิ้วสิบกะบอกจะลงไปตีค่ายพม่าแล้วจะขอเรือรบสิบลำ ครั้นเพลาบ่ายนายกำปั่นล่องลงไปถึงเมืองธนบุรี แล้วจึ่งทอดสมอหยู่ ขนะนั้นไทยซึ่งเอาเรือน้อยลงมาเก็บผลไม้หมากพลูนะสวน อังกริดรับเอาขึ้นไปบนกำปั่นมากกว่าร้อยก็ใช้ใบหนีไป ครั้นเพลาค่ำไทยหนีมาได้สองคนจึ่งรู้เนื้อความ ฝ่ายพม่าก็ยกมาตั้งค่ายตำบนบังไซสีกุก

ขนะนั้นพระอาจารย์เขานางบวดหยู่วัดบ้านระจันชาวบ้านแขวงเมืองวิเสสชัยชาญ เมืองสุพรรนบุรี เมืองสิงห์บุรี เมืองสรรคบุรี อพยพหนีเข้ามาพึ่งพระอาจารย์นั้น

เปนอันมาก ฝ่ายพม่าไปเกลี้ยกล่อมชาวค่ายบ้านระจัน แต่งกันลงมาค่าพม่าตายเสียกลางทางเปนอันมาก พม่าจึ่งแบ่งกันทุกค่ายยกขึ้นไปจะรบชาวค่ายบ้านระจันยกออกตั้งหยู่นอกค่าย ไล่ตะลุมบอนพื้นแทงพม่าล้มตายเปนอันมาก ฝ่ายขุนนางบดีผู้ใหย่ผู้น้อยออกไปตีค่ายพม่าที่ออกไปตั้งหยู่วัดป่าฝ้ายปากน้ำประสบ ให้สานสีสุกแบกไป ถ้าจะทำค่ายที่ใดจะเอาสีสุกตั้งเรียงให้ชิดกันแล้วจะขุดมูลดินไปบังเปนค่าย จึ่งให้คนยกไปวันนั้นมากเต็มทุ่ง เสนาบดีให้หยุดคนที่ได้ยกให้พร้อมมูลกันเปนหมวดกอง ก็รั้งรอไป ครั้นเห็นพม่าวัดป่าฝ้ายขึ้นม้าข้ามน้ำไปหาค่ายไหย่ฟากตะวันตกเปนหลายม้า จึ่งปีนคนเข้าตีพม่าในค่ายจึ่งยิงปื่นออกมาถูกคนล้มลงห้าคนหกคน ๆ ทั้งนั้นก็ถอยมาสิ้น ครั้นเพลาเย็นก็เลิกทัพกลับมา ประมาน 2 – 3 วัน พม่ายกไปตีค่ายบ้านระจันทำการกวดขึ้นกว่าเก่า เร่งชาวค่ายบ้านระจันให้เข้ามาขอปื่นไหย่สองกะบอก ปรึกสากราบทูนว่าถ้าค่ายบ้านระจันเสียแก่พม่า ๆ จะเอาปื่นเข้ามารบกรุง จะให้ไปนั้นเมิบังควน ครั้นรุ่งขึ้นพม่ายกไปตั้งค่าย นะ บ้านขุนโลกข์ นายจันเขี้ยวคุมพัคพวกออกมาตีพม่า ค่าพม่า

ตายเป่นอันมากประมานสักห้าร้อย ตัวก็ต้องปืนตายในที่รบ ฝ่ายข้างในกรุงยกไปตีค่ายปากน้ำประสบอีก พม่าให้ยกห้อมคอมวกหลังค่ายทำทีจะหนี พวกอาทะมาดชวนกันวิ่งเข้าไปไกล้ค่ายพม่า ๆ เอาม้าโอบหลังก็ถอยหลังมาโพสามต้น จมื่นสรีเสาวรักส์ จมื่นเสมอใจราชขี่ม้าลงข้ามน้ำมาฟากตะวันออก แต่พวกพระยาตากรับร่อหยู่คอยข้ามมาต่อพายหลัง อนึ่ง พระยารัตนาธิเบสออกไปไร่ทองหล่อปืนไหย่ขึ้นนะ บ้านระจันสองกะบอก ครั้นพม่ายกไปตีอีกค่ายบ้านระจันก็แตกไพร่พลล้มเปนอันมาก

ขนะนั้นกรมหมื่นเทพพิพิธเข้าหยู่เมืองประจิมบุรีอพยพราสดรเข้ามาหยู่ด้วยเปนหลายหมื่น พม่าจึ่งยกทัพเรือออกไปตีเมืองประจิมแตก กรมหมื่นเทพพิพิธ พระยารัตนาธิเบสหนีไปหยู่เมืองนครราชสีมา ขนะนั้นโปแมงแม่ทัพสึกุกป่วยตาย โปสุพลาแม่ทัพปากน้ำประสบเปนไหย่สิทธิ์ขาดแต่ผู้เดียว ยกมาตั้งค่ายโพสามต้นแล้วให้มาตั้งค่ายวัดการ้องก่อป้อมสูง ทัพกรุงเอาเรือขึ้นไปตีค่ายบ้านป้อมวัดการ้อง พม่ายิงปืนมาถูกนายเริกซึ่งรำดาบหยู่หน้าเรือตกน้ำลงคนหนึ่ง ก็ถอยทัพกลับมาสิ้น อันพม่าตั้ง

ค่ายวัดภูเขาทอง พระสุริยะภาซึ่งเปนนายป้อม ขัดก็ให้ประจุปืนพระมหากาลมฤตยูราชสองสัดสองลูกยิงไปนัดหนึ่ง ปืนก็ร้าวราน ครั้นเพลาค่ำไทยหนีมาคนหนึ่งให้การว่าปืนพระมหากาลมฤตยูราชซึ่งยิงออกไปนั้น ถูกเรือรบพม่าล่มสองลำคนตายหลายคน แล้วยกเข้ามาตั้งค่ายที่วัดกระชาย วัดพลับพลาชัย วัดเตา วัดสุเรน วัดแตง ครั้นเดือนสิบสองแต่งทัพเรือ ให้พระยาตาก พระยาเพชรบุรี หลวงสรรเสนีออกไปตั้งหยู่วัดใย คอยสกัดเรือรบพม่าซึ่งขึ้นลงหากันอนึ่งพม่าค่ายบางชัย วัดโปรดสัตว์ยกทัพเรือมากลางทุ่ง พระยาเพชรบุรียกออกหยู่นะค่ายวัดสังฆวาดก็ตายในที่รบ

พระยาตาก หลวงสรรเสนีถอยมาแอบดูหาช่วยหนุนไม่ แล้วไปตั้งหยู่วัดพิชัย ฝ่ายข้างในกรุงเกนกันไปตั้งค่ายที่วัดชัยวรรนาราม จึ่งออกไปตั้งค่ายคลองสวนพลู ครั้นเดือนอ้าย โปสุพลาให้กองทัพเมืองแพร่มาตั้งโพสามต้นฟากตะวันออก กองทัพเมืองแพร่ยกกองทัพหนีไปทางพระพุทธบาท ให้คนถือหนังสือเข้ามาถึงพระยายมราชว่า พระเจ้าหยู่หัวซงธัมมีพระคุนหยู่ จึ่งมิได้หยู่รบกรุงด้วยพม่า ครั้นนะเดือนยี่ ปีจออัถสกเกิดเพลิงไหม้ไปหยุดที่วัดฉัททันต์

อนึ่งจีนค่ายคลองสวนพลูสี่ร้อยเสส ชวนกันขึ้นไปทำลายพระพุทธบาทเลิกเอาเงินดาดพื้น ทองหุ้มพระหุ้มพระดบน้อยลงสิ้น ครั้นพระเจ้าแผ่นดินซงซาบจึงให้ว่าแก่นายค่ายให้สืบเอาเงินทองของพระพุทธบาทส่งเข้ามา ขนะนั้นพม่ายกเข้ามาเผาพระที่นั่งพเนียดเสีย แล้วตั้งค่ายที่พเนียดและวัดสามพิหารและวัดมอระดบ แล้วตั้งล้อมรอบกรุงข้างฝ่ายข้างในกรุงนั้นเกิดโจรปล้นมิได้ขาด คนอดโซเปนอันมาก ที่หนีออกไปหาพม่าก็เนืองๆ แล้วพม่าก็ทำสพานข้ามถนนรอเข้ามาขุดอุมงค์รุ่งเชิงกำแพงและตั้งป้อมสาลาต้น ตั้งค่ายวัดแม่นาง.

หมายเหตุ—คัดจากหมู่พงสาวดาร ชื่อพงสาวดารกรุงสรีอยุธยา (เขียนด้วยตัวเส้นดินสอขาว) เลขที่ 2/ ก. 101 ชื้อ พ.ส. 2450

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์พระจันท พระนคร
นายสนั่น บุนยศิริพันธุ์
เจ้าของ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา

7/10/87

